
ВІКТОРОВА Л.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент,
Національна академія Служби
безпеки України,
м. Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ВНЗ

Стаття присвячена проблемі професійного розвитку викладачів іноземних мов. Визначено, що однією з важливих педагогічних умов інішомовної підготовки студентів є сформованість професійної педагогічної компетентності та професійна майстерність викладачів ВНЗ. Одночасно одним із дієвих заходів підвищення педагогічної майстерності викладачів іноземних мов ВНЗ є розробка та проведення спецкурсів та курсів підвищення кваліфікації, самоосвіта.

Ключові слова: викладач вищої школи, професійний розвиток, інішомовна підготовка студентів, компетентнісний підхід, підвищення кваліфікації, фахова мова.

Статья посвящена проблеме профессионального совершенствования преподавателей иностранных языков. Определено, что одним из важных педагогических условий иноязычной подготовки студентов является сформированность профессиональной педагогической компетентности преподавателей специализированных вузов. Одновременно одной из действенных мер повышения педагогического мастерства преподавателей иностранных языков высших учебных заведений является разработка и проведение спецкурсов и курсов повышения квалификации, самообразование.

Ключевые слова: преподаватель высшей школы, иноязычная подготовка, компетентностный подход, повышение квалификации, профессиональная речь.

The problem of foreign language training of students as a compulsory component of future professional activities analyzed. It is indicated that the educational process involves the formation of professional pedagogical competence of teachers in specialized high schools.

At the same time elaboration and conduction of specialized and refresher courses that combine different components of training (pedagogical, psychological, methodological) and modern teaching methods is defined as one of the most effective measures of improvement foreign language teachers pedagogical skills in high schools.

Key words: foreign language training, competency based approach, training, professional language, specialized vocabulary.

Постановка проблеми. Ефективність іншомовної підготовки студентів та учнів в системі освіти сьогодні викликає багато дискусій, особливо зважаючи на результати ЗНО 2014 року та експертні висновки. У зв'язку з цим виявлення та аналіз причин, які знижують рівень іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців, а також пошук шляхів та засобів удосконалення якості іншомовної підготовки студентів навчальних закладів є актуальним завданням.

Із впровадженням Болонського процесу розпочалася боротьба між вищими навчальними закладами за висококваліфікованих викладачів, особливо за тих, хто має науковий ступінь кандидата чи доктора наук. А перед керівництвом вищих навчальних закладів також постало питання якісного рівня викладання навчальних дисциплін, зокрема й іноземних мов, компетентності та професійності кожного викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у теорію та практику педагогічної майстерності зробили науковці: І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, Г. Сагач, В. Семиченко, Н. Тарасевич. Питання професійної діяльності педагогічних працівників висвітлено у працях Л. Ващенко, В. Дивака, В. Маслової.

Найбільш послідовно і систематично у сучасній вітчизняній та зарубіжній науці стан підвищення педагогічної майстерності у викладачів вищої школи досліджують А. Биков, О. Коваленко, В. Панчук,

Л. Пуховська. На питаннях педагогічної техніки акцентують увагу Г. Баланюк, С. Болсун, О. Горська, Л. Загородня, О. Козленко, Ю. Кусий, П. Лузан, Л. Рувинський, Ю. Турчанінова. Проблему підвищення професіоналізму у викладачів навчальних закладів та розвитку їх педагогічної творчості як основне наукове завдання досліджують: Н. Гузій, Н. Дудніченко, Л. Кекух, Ю. Кіщенко, О. Коваленко, С. Сисоєва, Л. Морська. Організацію методичної роботи в системі вищих навчальних закладів та її вплив на якість педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників досліджували О. Автушенко, О. Аксьонова, М. Артюшина, І. Балягіна, В. Врачинський, Г. Грибова, С. Демченко, Н. Житнік, А. Зубко, Е. Коваленко, Н. Корогод, А. Кузьмінський, А. Москаленко, Н. Нікітіна, В. Олійник, В. Пікельна, О. Полуніна, В. Попков, В. Пуцов, К. Старченко, М. Федорова, М. Фіцула, Ю. Фокін, Л. Хомич, Г. Штемпель та ін.

Основні положення методики формування іншомовних умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності досліджені: Н. Бориско, Г. Китайгородською, С. Ніколаєвою, Л. Морською та ін. Одночасно проблема підвищення професіоналізму викладачів іноземних мов набула особливої актуальності, що зумовлює необхідність посилення уваги до різних аспектів підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ.

Мета дослідження – оцінювання педагогічного, психологічного та методичного аспектів професійної майстерності викладачів іноземних мов

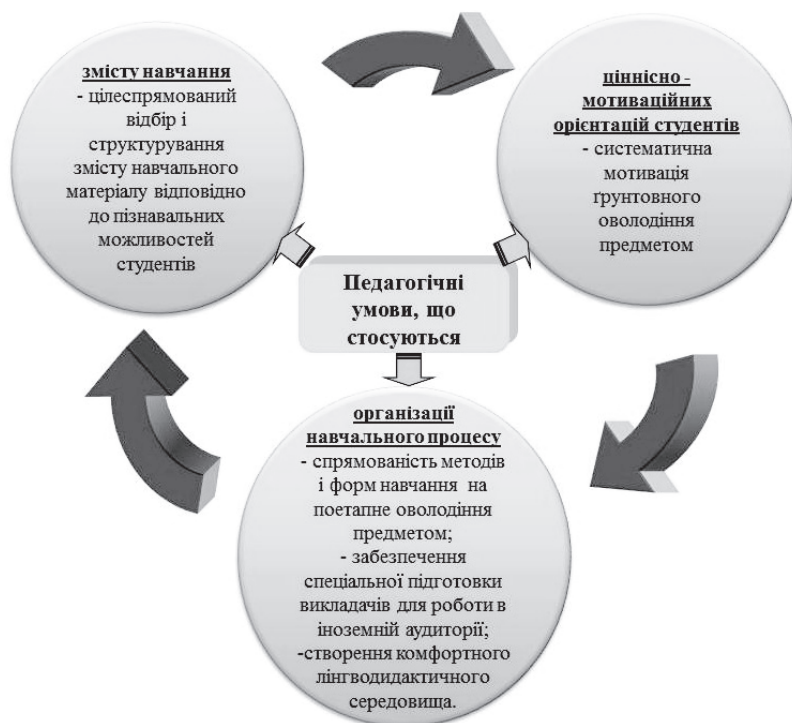

Рис. 1. Педагогічні умови навчання студентів іноземного спілкування, що згруповані на основі способу впливу

ВНЗ та визначення особливостей організації підвищення їхньої кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення зростає значення ефективного викладання іноземних мов, пошуків нових, досконаліших підходів і технологій їх навчання, які забезпечили б досягнення високого результату.

Враховуючи наукові погляди вчених [1] на формування комунікативних умінь студентів, пропонуємо власне групування обставин навчального процесу, що будується на основі способу впливу на навчання іноземного спілкування (рис. 1).

Перша група стосується змісту навчання і забезпечується умовою цілеспрямованого відбору і структурування змісту навчального матеріалу відповідно до пізнавальних можливостей студентів.

Друга група стосується ціннісно-мотиваційних орієнтацій студентів і забезпечується умовою систематичної мотивації ґрунтовного оволодіння предметом.

Третя група містить умови, які забезпечують організацію навчального процесу: спрямованість методів і форм навчання на поетапне оволодіння предметом; створення комфортного лінгводидактичного середовища та забезпечення спеціальної підготовки викладачів ВНЗ.

Реалізуючи одну з важливих педагогічних умов іноземної підготовки студентів ВНЗ – забезпечення спеціальної підготовки викладачів, варто відзначити, що рівень навчання іноземних мов великою мірою залежить від розуміння специфіки викладання мови як іноземної того, хто навчає. Викладач є посередником між студента-

ми і навчальним матеріалом у процесі навчання. Від особистісних та професійних якостей викладача великою мірою залежить ставлення студентів до навчання, погляди на світ, на себе, на інших студентів.

Вчені наголошують на врахуванні специфіки фахової підготовки й інших факторів професійної адаптації викладачів іноземної мови у ВНЗ [2, с. 3]. Виключно гуманітарна спрямованість навчання на факультетах іноземних мов у педагогічних ВНЗ, як базових закладах підготовки викладачів іноземних мов, не дає їм змогу у майбутньому за роботи у спеціалізованих навчальних закладах зрозуміти повною мірою специфічні аспекти в процесі викладання власної дисципліни. На прикладі підготовки студентів льотних навчальних закладів автор наголошує, що науково-педагогічні працівники повинні володіти високим рівнем професійної майстерності, знаннями нормативно-правового забезпечення підготовки авіаційних фахівців, методологічними засадами підготовки операторів складних систем, володіти сучасними методиками викладання іноземних мов.

Якщо звернутися до переліку пріоритетних завдань, що їх було визначено науковцями [3], то виявляється, що особливе місце посідає постійне професійне та особистісне самовдосконалення викладачів іноземних мов, що забезпечується трьома умовно виділеними методичними шляхами [3, с.99]:

- підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти. «Післядипломна освіта (перепідготовка, розширення профілю, стажування) – це «...спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду» [3, с. 100]»;
- підвищення кваліфікації викладачів у системі методичної діяльності

вищого навчального закладу. «До основних форм методичної роботи за цим напрямом відносимо: щорічні науково-практичні конференції викладачів та аспірантів; науково-методичні семінари; зібрання викладачів різного рівня; проведення конкурсів за номінаціями: краща кафедра університету, кращий лектор, кращий методист тощо; систематичне проведення та обговорення відкритих показових занять; взаємовідвідування занять тощо»;

- індивідуальна самоосвітня робота викладача. У самоосвітній діяльності викладач розширює свою базову професійну освіту, формує індивідуальний стиль педагогічної діяльності, критично осмислює власний педагогічний досвід» [3, с.99-101].

Враховуючи важливість системи підвищення кваліфікації в рамках вищого навчального закладу, а також з метою створення організаційно-методичних обставин удосконалення діяльності науково-педагогічних працівників можна використовувати спецкурс для викладачів іноземних мов. Навчально-тематичний план спецкурсу варто розподілити на два блоки: теоретичні основи роботи з іншомовною вузькоспеціалізованою лексикою та психолого-педагогічні засади формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності.

Основний блок спецкурсу може актуалізувати і формувати у викладачів базові знання, вміння і навички відносно роботи з іншомовною вузькоспеціалізованою лексикою та передбачає вивчення особливостей системної організації, генетичних джерел формування та аналізу лексико-граматичного складу вузькоспеціалізованої лексики, унормування фахової термінології.

Мета вивчення тем цього блоку – систематизувати, узагальнити й поглибити теоретичні знання з основних розділів іншомовної вузькоспе-

ціалізованої лексики, удосконалити мовленнєві уміння та навички у побудові професійного висловлювання, грамотного відтворення запропонованих та створення власних наукових текстів, ведення професійної документації, оволодіти більш високим рівнем культури професійного іншомовного мовлення.

Наступний блок спрямований на формування базових знань із педагогіки та психології, які сприятимуть формуванню іншомовної професійно-комунікативної компетентності студентів: формування та засвоєння понять, основи психо- та соціолінгвістики, методики формування лексико-термінологічних знань та умінь, умови засвоєння іншомовної вузькоспеціалізованої лексики, оволодіння понятійно-термінологічною підсистемою фахових дисциплін, лінгводидактична модель збагачення словникового запасу студентів вузькоспеціалізованою лексикою на міжпредметній основі, термінологічна грамотність та лінгводидактичне тестування. Лекційно-теоретичні та практичні заняття є орієнтовними і за потреби можуть доповнюватися, розширюватися, поглиблюватися з урахуванням потреб слухачів в межах відведених годин. Так, слухачам можна пропонувати варіативні програми, в яких буде передбачений вибір тем найбільш цікавих і необхідних у практичній діяльності конкретного викладача. Заняття дадуть змогу активно залучати викладачів, сприяти узагальненню теоретичних положень, розширенню та поглибленню знань іншомовної вузькоспеціалізованої лексики.

Визначаючи зміст спецкурсу, варто врахувати, що на успіх підвищення якості педагогічної діяльності викладачів впливає їх позитивне ставлення до педагогічної професії та пізнавальний інтерес до змісту навчання. Низький рівень пізнавального інтересу негативно впливає на самостійність, відповідальність, ініціативність в оволодінні педагогічними, психологічними

та методичними знаннями. Тому, крім традиційних форм роботи, необхідно використовувати й ті, що потребують активної творчої діяльності викладачів, пропонувати педагогічні задачі, ігрові завдання і проблемні ситуації, вирішення яких здійснюватиметься всією групою, спираючись на набуті знання.

Післядипломна освіта тільки тоді стає здатною розвивати особистість викладача, коли вона спрямована на не-стандартні, пошукові форми і методи розвитку його педагогічної діяльності, які, в свою чергу, базуються на особистісній потребі, ініціативі, бажанні та пошуках самих викладачів. Так, при плануванні семінару та при роботі з викладачами необхідно враховувати деякі особливо важливі моменти. Викладач має певною мірою володіти акторськими вміннями, спорідненими з комунікативними: організовувати мовлення, правильно будувати фрази, вести монолог, варіювати стилістичні прийоми, засоби спілкування. Керівнику спецкурсу під час проведення лекційно-практичних занять необхідно звернути увагу на слабкі та сильні сторони кожного слухача в залежності від їхньої педагогічної підготовки і досвіду, надати кожному з них конкретну допомогу у визначенні шляхів підвищення якості педагогічної діяльності.

Вдосконалення педагогічної діяльності викладача іноземних мов передбачає індивідуальний підхід до кожного зі слухачів значну увагу необхідно приділяти їх здатності до самоорганізації, сформовати у викладачів уміння планувати самостійну роботу. Самостійну роботу спрямовувати таким чином, щоб поставлені керівником спецкурсу педагогічні проблеми вирішувалися з урахуванням отриманих на лекції теоретичних знань і самостійного опрацювання рекомендованої літератури. Активне сприйняття лекційного матеріалу, у свою чергу, позитивно впливатиме на формування інтересу до педагогічної професії,

допоможе співвіднести свої можливості та здібності з вимогами педагогічної діяльності, сприятиме формуванню установок, які є стартовими в удосконаленні педагогічної діяльності викладачів іноземних мов.

Висновки. Оцінювання педагогічної майстерності викладачів – одна із найважливіших проблем підвищення якості навчального процесу, реформування вищої освіти України, а також важливий інструмент контролю та стимулювання педагогів щодо ефективності викладання іноземних мов, вивчення інформації про якість на-

вчального процесу щодо іншомовної підготовки майбутніх фахівців. Основними заходами підвищення педагогічної майстерності викладачів іноземних мов ВНЗ є розробка та проведення спецкурсів та курсів підвищення кваліфікації, активне навчання, участь у конференціях, семінарах, взаємовідвідування та взаємоаналіз, наставництво, портфоліо, самоосвіта. *Напрями, що потребують подальших досліджень* передбачають вивчення та узагальнення світового досвіду щодо професійної адаптації викладачів іноземних мов в спеціалізованих та військових ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кручек Вікторія Аркадіївна; Національний аграрний ун-т. – К., 2004. – 201 с.
2. Герасименко Л. С. Педагогічні умови адаптації викладачів іноземної мови до професійної діяльності в льотних навчальних закладах [Текст] : автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 -